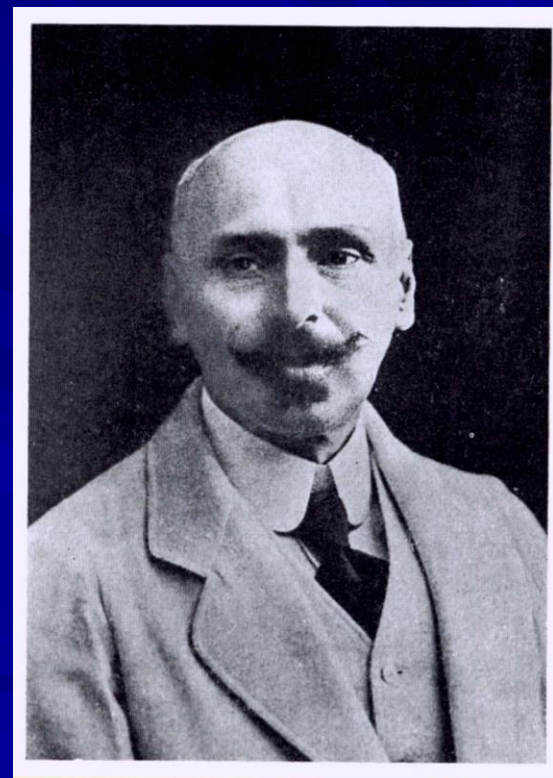
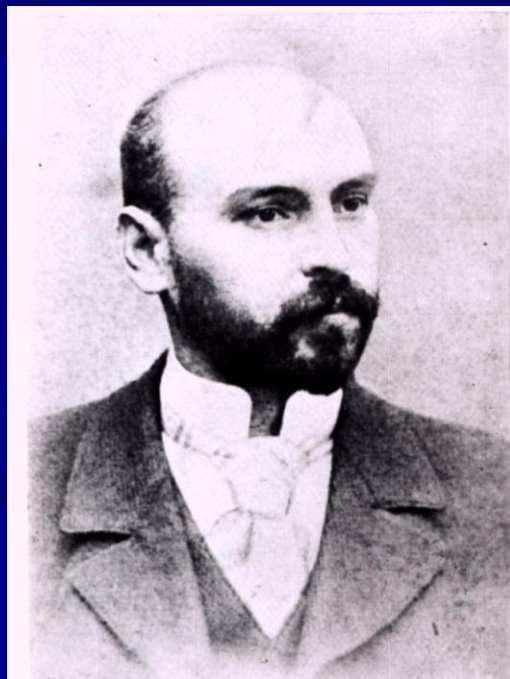

ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ

Михайла Михайловича Коцюбинського

(1864 - 1913)

Людина культурна, до найменших
подробиць, європеєць з голови до п'ят...
був справжнім аристократом Духа
без жодного силування з свого боку...

С.Єфремов

Дитячі та юнацькі роки Михайла Коцюбинського

Михайло Михайлович Коцюбинський народився 17 вересня 1864 року у Вінниці. Батько його працював дрібним службовцем, не терпів утисків від начальства, через що часто міняв роботу. Мати, Гликерія Максимівна Абаз, дуже любила сина, вклала в нього всю душу.

М. Коцюбинський.
Фото поч. 70-х років

Дитинство Михайла Коцюбинського минало в теплій, дружній сімейній обстановці, хоч інколи в скрутних матеріальних умовах. Кволий, худенький хлопчик з блідим матовим лицем був улюбленцем родини, особливо матері Ликери Максимівни, жінки доброї, люблячої, із складною і глибокою душею. Їй було властиве тонке розуміння літератури та мистецтва. Під впливом матері у хлопчика рано розвинувся інтерес до читання.

«Дитячий вік мій (до 7 літ), – пише Коцюбинський, – пройшов у м. Вінниці, а відтак довелося жити то на селі, то знов у місті, все на тім же багатім природою, теплім, прекраснім Поділлі».

Тут народилася й розвинулася велика любов Михайла до природи й людей, тут виникло його захоплення культурними традиціями й історичними подіями рідного краю. Прекрасне Поділля було першою життєвою школою Коцюбинського. Ще підлітком майбутній письменник ходив на ярмарок слухати лірників, яких було на Поділлі чимало. Зачарований красою народних пісень, Михайлик з дев'яти років сам починає творити пісні на взірць народних.

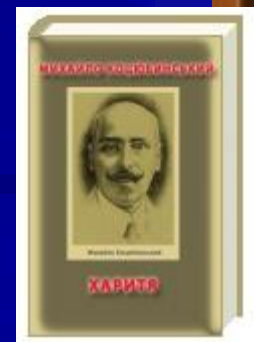
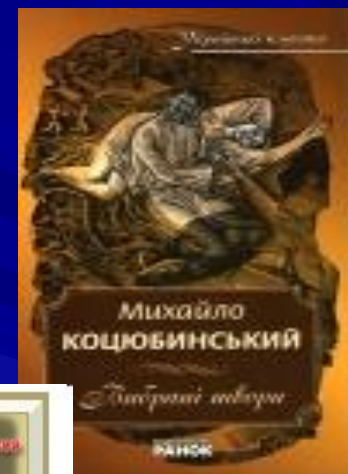

Коли Коцюбинські переїхали у містечко Бар, то Михайла віддали до початкової школи (1875 — 1876), де він був дуже старанним учнем. Потім — навчався в духовному училищі у Шаргороді (1876 — 1880). Тут сталася подія, про яку письменник згадував з деяким гумором. 12-літнім підлітком він закохався у 16-річну дівчину, а щоб привернути її увагу, вирішив стати «великою людиною» і накинувся на книжки. Твори Т. Шевченка, Марка Вовчка справили на Михайла таке сильне враження, що він і сам захотів стати письменником.

Якось у дитинстві, тяжко занедужавши, як потім згадував М.Коцюбинський, “...в гарячці почав говорити по-українському, чим немало здивував батьків”, бо в родині говорили російською.

Писати Коцюбинський почав рано, перші його твори не збереглися. Ранні оповідання «Андрій Соловійко, або Вченіє світ, а невченіє тьма» (1884), «21 грудня на введеніє» (1885), «Дядько та тітка» (1886) за життя письменника не друкувалися.

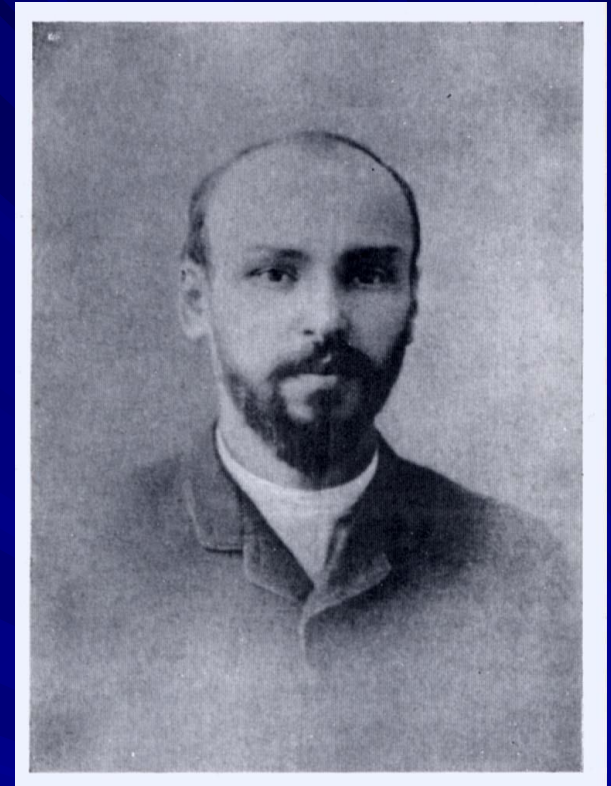
Перший друкований твір Михайла Коцюбинського — вірш “Наша хатка” — з’явився на сторінках львівською дитячою журналу “Дзвінок” 1890 року. В той час на Наддніпрянській Україні не було газет і журналів українською мовою. Письменники друкували свої твори здебільшого за кордоном, в Галичині, що входила тоді до складу Австро-Угорщини. Маючи на меті встановити особисті контакти з галицькими літераторами, М. Коцюбинський їде у червні 1890 року до Львова і Кракова. Знайомиться там з І. Франком та прогресивно настроєною студентською молоддю, зустрічається з редакторами журналів, де згодом друкуватимуться його твори.

М. Коцюбинський. Вінниця, 1890 р.

29 жовтня 1891 року М. Коцюбинський склав при Вінницькому реальному училищі іспит на звання народного вчителя і одержав свідоцтво, для якого й призначалася ось ця фотографія. В літературі він робив лише перші кроки: писав вірші, оповідання, перекладав з Г. Гейне. А. Міцкевича, Е. Ожешко, виступав з публіцистичними статтями: дещо встиг опублікувати. Відчував уже, що може ввійти у великий світ красного письменства. Треба було тільки багато працювати над собою. Обставини не дозволяли юнакові вчитися далі по закінченні Шаргородського духовного училища: після смерті батька велика сім'я, у якій Михайло був найстарший, потребувала його допомоги. Працюючи заради хліба насущною, початкуючий письменник вчиться самотужки, багато читає, прилучається до громадського життя.

***М. Коцюбинський.
Вінниця, 1891 р.***

З початку 1891 року по травень 1892-го М. Коцюбинський живе і працює в с. Лопатинці на Вінниччині як домашній учитель в родині місцевою службовця. Тут були написані оповідання “Харитя”, “Ялинка”, “П'ятизлотник”, повість “На віру” та ряд статей. Ці твори засвідчили появу надзвичайного таланту.

Праця домашнього вчителя не давала надійного заробітку для утримання чималої сім'ї. Через знайомих людей М. Коцюбинський дістав місце розпорядника в загоні по боротьбі з філоксерою — шкідником виноградників — і в червні 1892 року виїздить до Молдови.

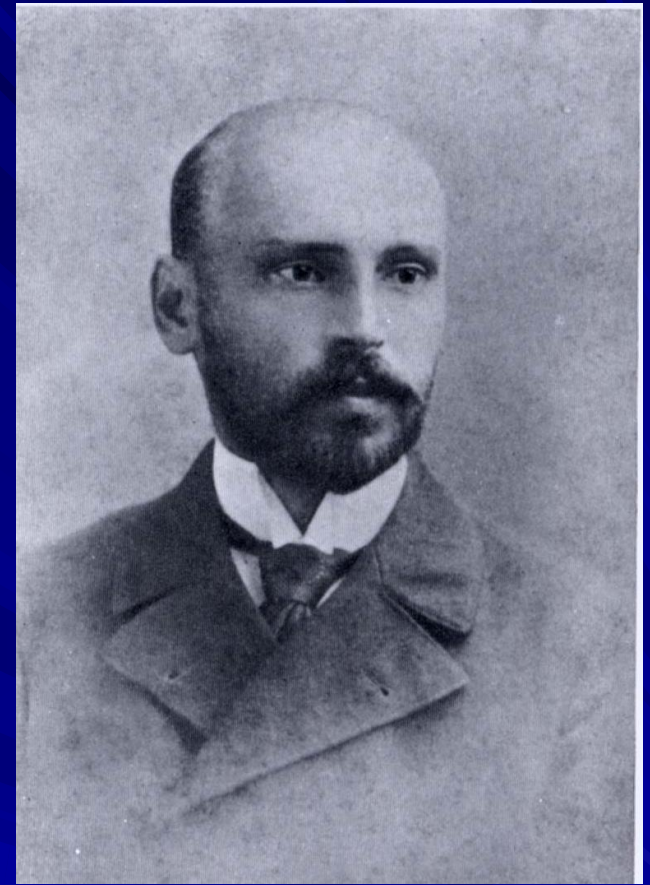

**М. Коцюбинський (у брилі з палицею) серед робітників
філоксерного загону. Молдавія, 1892 р.**

Праця філоксериста сезонна. Починалась вона з кінця березня, а завершувалася наприкінці листопада. Зимув і ранню весну письменник віддавав літературі. Так у січні—березні 1893 року були написані оповідання “Ціпов'яз”, “Маленький грішник”, “Помстився”; у січні 1894 року—казка “Хо”; у січні—лютому 1895 року—“На крилах пісні”, “Для загального добра” та ін.

Така регламентація творчої роботи не влаштовувала письменника. Тому в кінці 1894-го—на початку 1895 року він у пошуках іншої служби побував в Одесі, Києві, а також у Чернігові, де познайомився з місцевими літераторами, з учасниками революційних гуртків і серед них із своєю майбутньою дружиною Вірою Устимівною Дейшею.

М. Коцюбинський
Одеса, 1895 р.

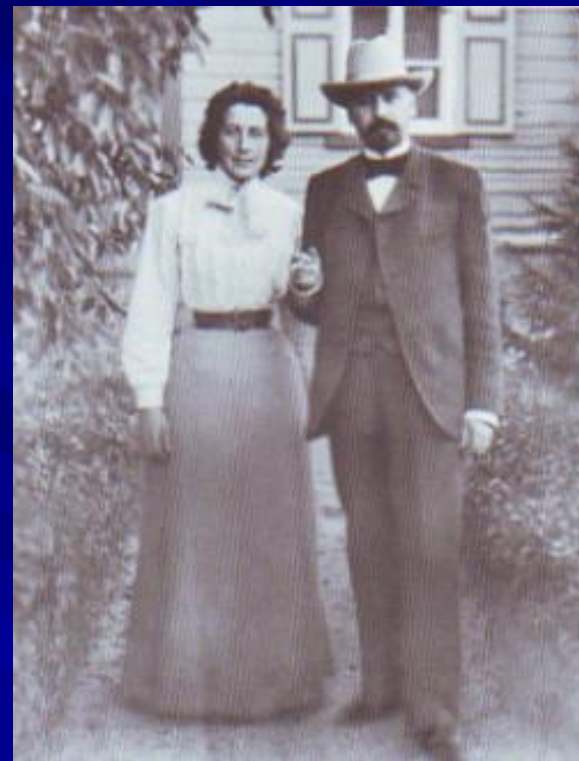
М. Коцюбинський з дружиною Вірою Устимівною Дейшею.

Житомир. 1897

У січні 1896 року М. Коцюбинський одружується з Вірою Дейшею. 25 листопада того ж року в них народився син Юрій.

Робота у протифілоксерних загонах, клопоти з підшукуванням іншої роботи забирають весь час. Письменник не раз скаржився в листах, що літературна праця “не йде”. Творча уява письменника живиться спостереженнями з молдавського життя.

У Чернігівському земстві знайшлась нарешті для М. Коцюбинського посада завідуючого книжковим складом. У липні 1897 року він з родиною переїздить з Вінниці до Чернігова. Але губернатор не затвердив його кандидатуру на згадану посаду через політичну неблагонадійність. У листопаді письменник змушений їхати до Житомира на роботу в редакції місцевої ліберальної газети “Волынь”.

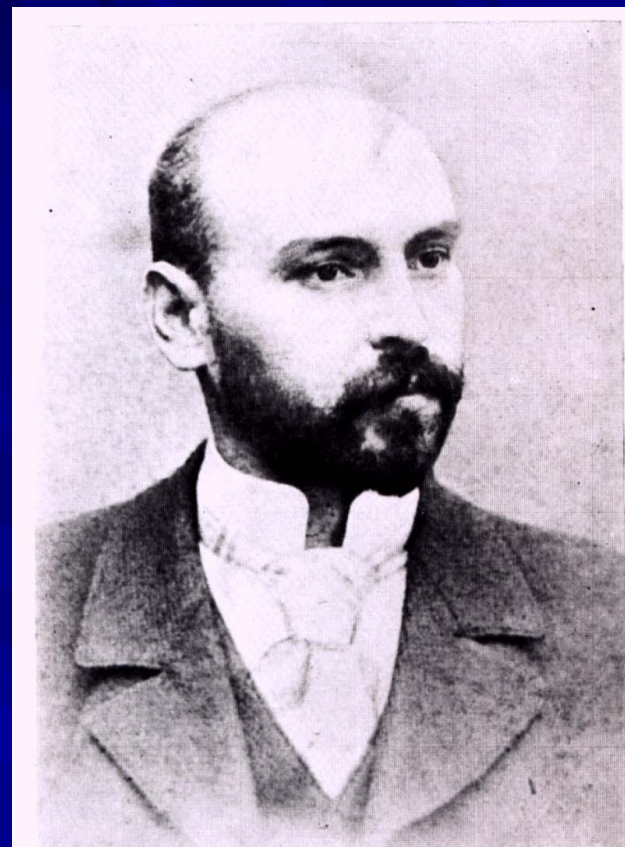

М. Коцюбинський з дружиною та дітьми:
в центрі — Юрій, ліворуч від нього — Оксана,
праворуч — Ірина, внизу — Роман.
Чернігів, 1906 р.

Робота в редакції провінціальної газети була нецікава, виснажлива й малооплачувана. Про це писав Михайло Коцюбинський у своїх листах.

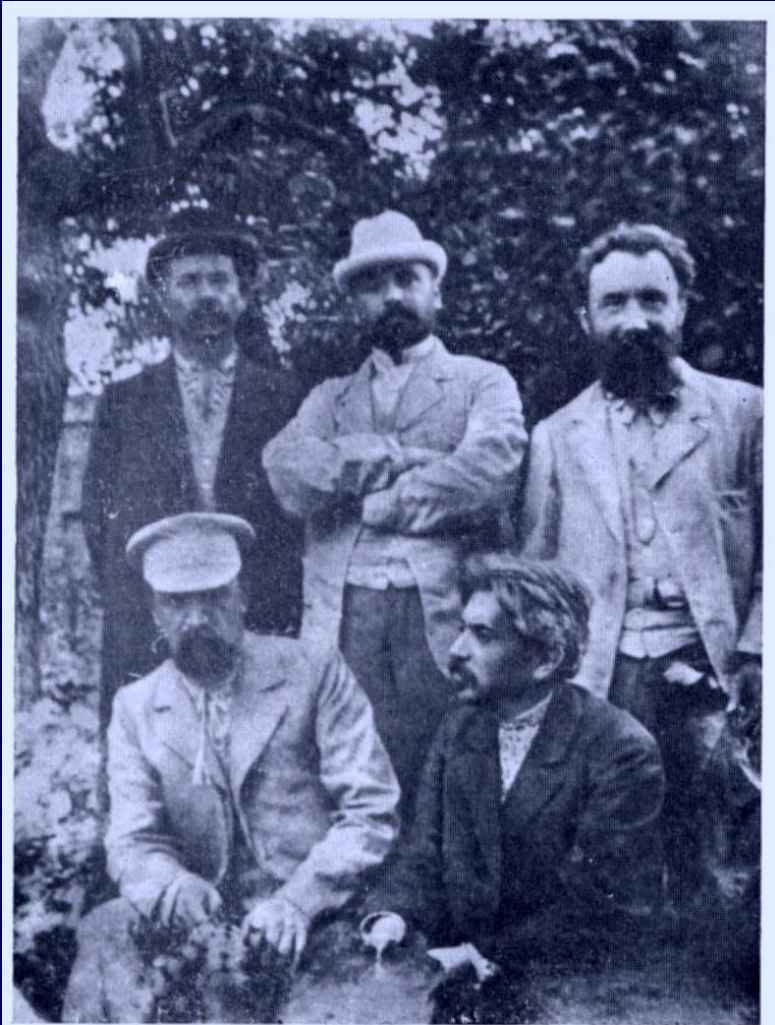
У лютому 1898 року М. Коцюбинський залишає роботу в редакції газети “Волинь” і повертається до Чернігова, де вивільнилась посада в земстві.

Перед від'їздом з Житомира письменник сфотографувався і цей знімок з дарчим написом надіслав Панасу Мирному. В листі М. Коцюбинського від 21 травня читаємо: “Посилаю Вам своє обличчя на знак мого глибокого пошанування. Прошу вас — і то дуже прошу — прислати мені своє”.

**М. Коцюбинський.
Житомир, 1898 р.**

Групова фотографія 1898 року свідчить про побутове й службове спілкування чернігівських літераторів. У творчості ж своїй вони вже розходилися, дотримуючись різних ідейно-естетичних позицій. Михайло Коцюбинський активно йшов на зближення з революційною соціал-демократією. Це показала творча еволюція письменника.

М. Коцюбинський серед чернігівських літераторів — співробітників земства

Чернігів, 1898 р.

Життя в Чернігові помалу налагоджувалося. М. Коцюбинський наполегливо шукає нових шляхів у своїй творчості, розширює її тематику. 1902 року були написані твори, що свідчили про мистецьке новаторство письменника: "На камені", "Поєдинок.", "Цвіт яблуні". У беренні 1902 року М. Коцюбинський не без задоволення повідомляв одного із своїх адресатів: "В останні часи я щось розписався, за півроку написав цілий томик". Тепер його цікавлять "психологічні теми". Про нього заговорила критика різних таборів: одні докоряли за відхід від усвячених традицій, інші підносили за новаторство.

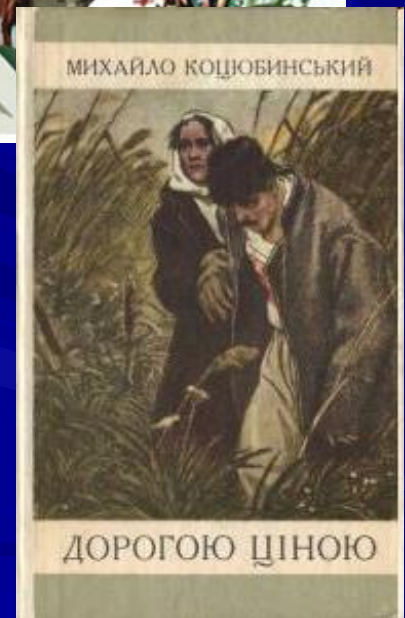
М. Коцюбинський.

Чернігів. 1902 р.

Відкриття пам'ятника І. П. Котляревському в Полтаві, що відбулося 28 липня 1903 року, мало велике значення для консолідації передових сил української літератури. Там же, в Полтаві, М. Коцюбинський особисто познайомився з рядом письменників, зокрема з В. Стефаником, зустрічі з яким давно шукав. На фотографії бачимо М. Коцюбинського в колі учасників урочистого свята в Полтаві — письменників: В. Стефаника, Олени Пчілки, Лесі Українки. М. Старицького, Гната Хоткевича, Володимира Самійленка. Особливо близька М. Коцюбинському революційно-демократичним духом своєї творчості була Леся Українка. Ідейно-образною і тематичною співзвучністю відзначаються повість М. Коцюбинського “Тіні забутих предків” і драматична поема Лесі Українки “Лісова пісня” написані майже одночасно.

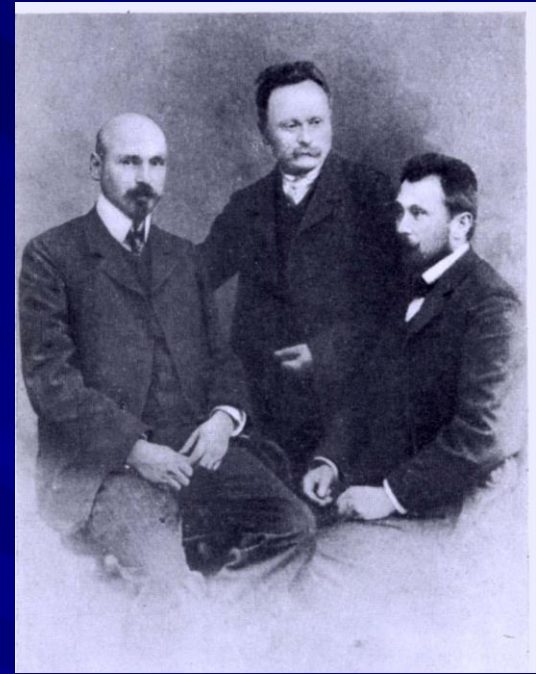

1903 року М. Коцюбинський звернувся до українських письменників із закликом розширити ідейні, тематичні та естетичні обрії української літератури, вивести її за межі традиційного, обставленого етнографічними декораціями побуту українського села, змальовуючи життя усіх класів суспільства, в тому числі й робітників, підносити пекучі соціальні проблеми, писати по-новому. Восени 1903 року в Києві вийшла збірка оповідань М. Коцюбинського. А в його портфелі вже чекали своєї публікації нові твори, між ними — оповідання про село, писане у незвичній для тодішньої української літератури манері — “Fata morgana”.

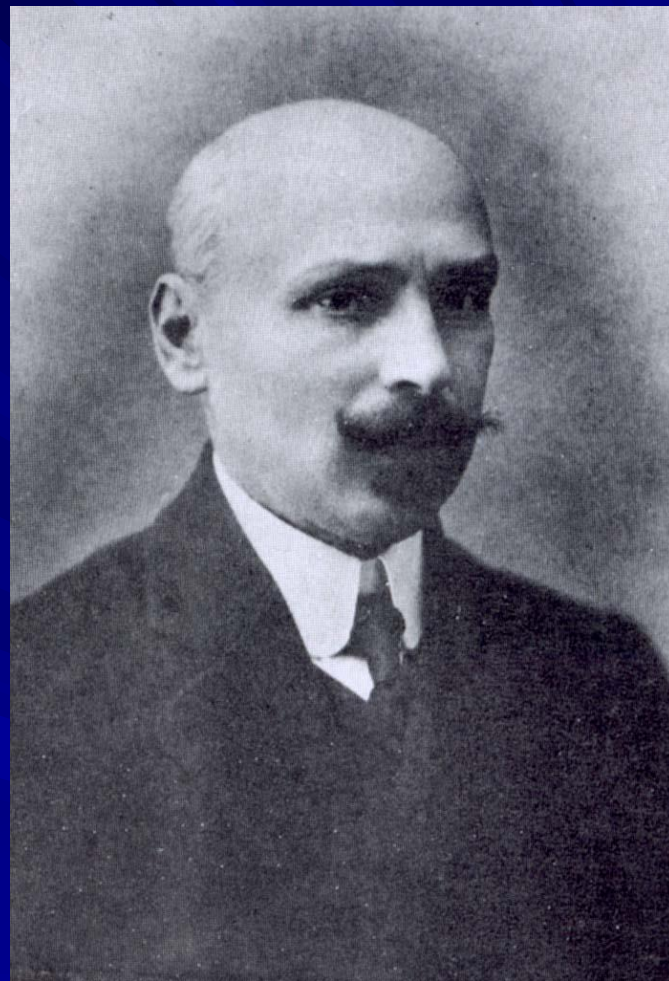
За станом здоров'я М. Коцюбинський у квітні 1905 року виїхав на медичну консультацію до Берліна. Виявилось, недуга була викликана розладом нервової системи. Лікарі радили активний відпочинок. Письменник їде в подорож по Західній Європі: Берлін, Дрезден, Венеція, Флоренція, Рим, Неаполь, Генуя, Мілан, Ніцца, Люцерн, Берн, Женева, Цюріх, Мюнхен, Відень.

Їдучи до Берліна, М. Коцюбинський зупинився у Львові й майже два тижні гостював у І. Франка та В. Гнатюка. Мандрували в гори, ходили ловити рибу, відвідали рідне село В. Гнатюка, фотографувались. Особливе враження на гостя справив І. Франко.

**М. Коцюбинський,
І. Франко,
В. Гнатюк.
Львів, 1905 р.**

Як письменник М. Коцюбинський здобув собі уже загальне визнання. Про його нові твори захоплено писали критики. Зав'ялилась міцна творча співдружність з М. Горьким, з яким письменник познайомився на о. Капрі (Італія). Думка продовжити роботу над написаним раніше (1902р.) оповіданням “Fata morgana”, щоб перетворити його на повість, у якій були б показані події 1905 року, зародилася в М. Коцюбинського десь у 1907—1908 роках. Але остаточне рішення прийшло після розмов на цю тему з М. Горьким. Після повернення з Капрі письменник із свіжими силами взявся за реалізацію свого задуму.

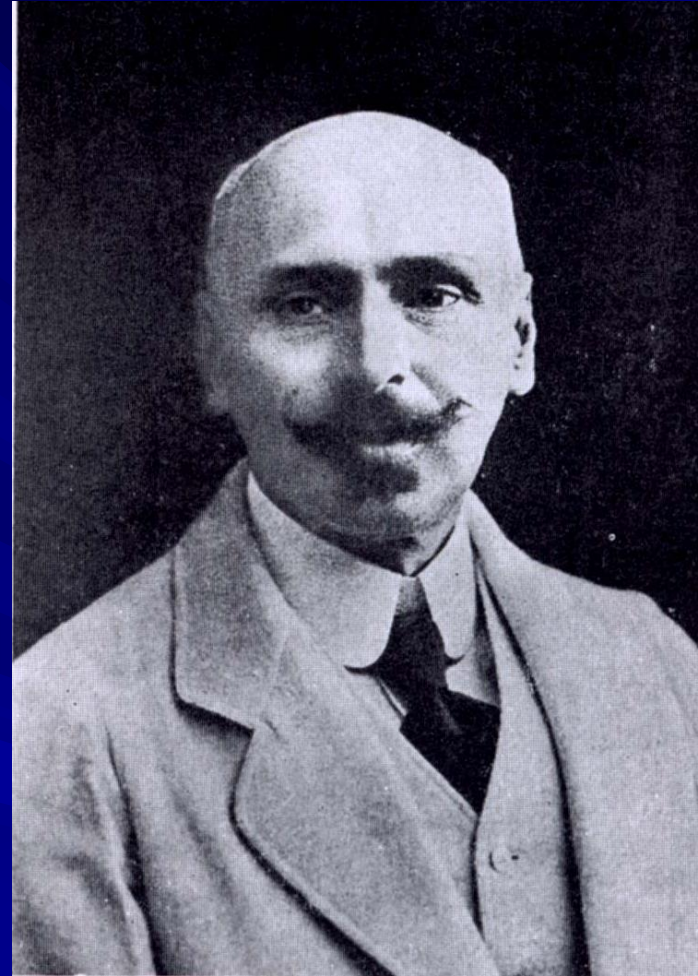
**М. Коцюбинський.
Чернігів, 1909 р.**

М. Коцюбинський та М. Горький на морській прогулянці.
Капрі, 1910 р.

У квітні 1910 року роботу над "Fata morgana" було завершено. Сучасники прийняли твір із захопленням. Настрій у письменника бадьорий, плани широкі. Але недуга дедалі більше підточувала його організм. Київські лікарі, у яких він консультувався, радили відпочинок і лікування.

М.Коцюбинський вирішує знову їхати на Капрі. Але цього разу морем — через Одесу й Константинополь.

М. Коцюбинський.

Капрі, 1910 р.

Улітку 1910 року, повертаючись з-за кордону, М.Коцюбинський заїхав у карпатське село Криворівню. Враження, які охопили від знайомства з побутом, людьми, мовою, традиціями цієї землі, заворожили його. Згодом він ще двічі приїжджатиме у цей край, а свої враження увічнив чудовим твором «Тіні забутих предків» (1911 р.). Здається, це були останні світлі й щасливі миті життя, яке невпинно знесилювалося підступною недугою.

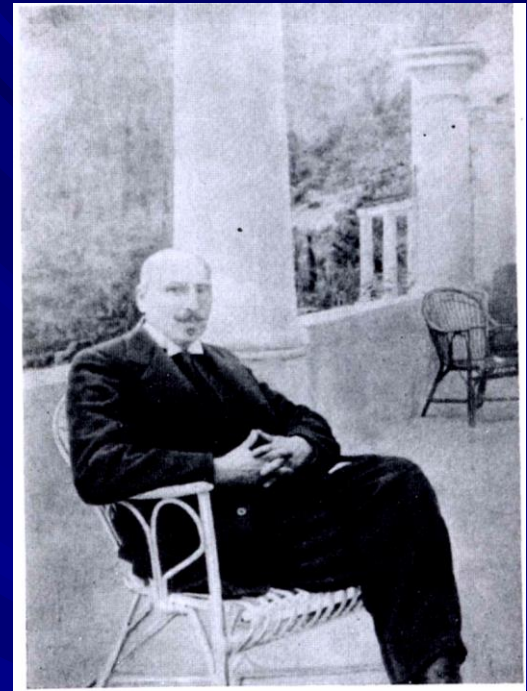
М. Коцюбинський з учителькою Н. Будзиновською
та В. Гнатюком на дарабі. Карпати, 1911 р.

Погіршення стану здоров'я змусило М. Коцюбинського пізньої осені 1911 року знову їхати на Капрі. Тимчасовий притулок дав йому його знайомий, що так само приїхав на лікування. Але М. Горький при зустрічі запропонував М. Коцюбинському кімнату в себе на віллі.

На фотографії, що була зроблена на віллі в Максима Горького, письменник має вигляд недужої людини. Уже неможливі були піші екскурсії в гори, доводилося обирати для прогулянок рівні стежечки. М. Горький намагався оточити його увагою, створити всі умови для праці й відпочинку. В останнє своє перебування на Капрі

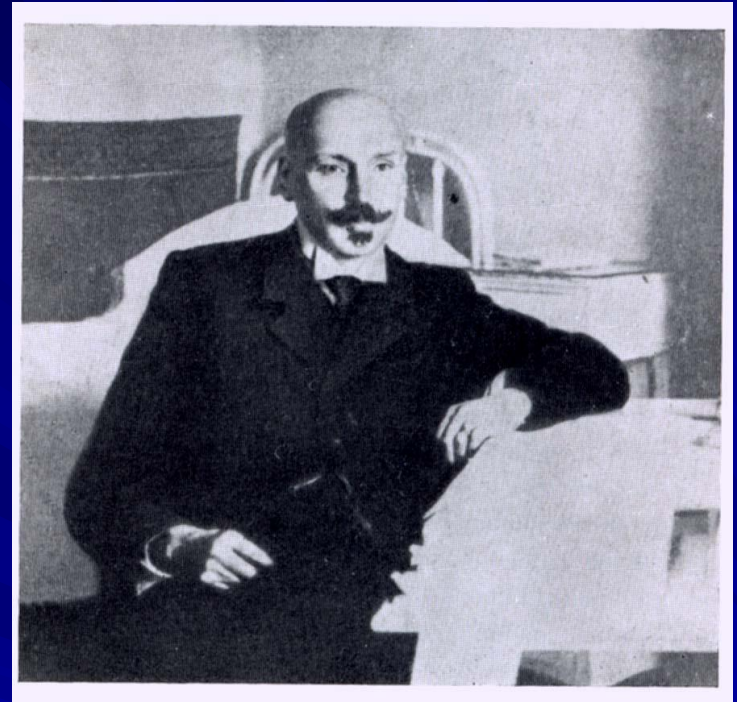
М. Коцюбинський написав і надіслав до друку три оповідання: "Лист", "Подарунок на іменини" та "Коні не винні".

**М. Коцюбинський
в М. Горького на
віллі. Капрі, 1912 р.**

Це останнє фото М. Коцюбинського. Здоров'я письменника дедалі погіршувалось. У червні 1912 року він у супроводі свого старшого сина Юрія їде в Карпати на гірське повітря. Але це не допомогло. У київській клініці В. Образцова письменника лікує відомий кардіолог М. Стражеско. М. Коцюбинський цілком усвідомлює свій стан, але до кінця залишається життєлюбом.

М. Коцюбинський в
київській клініці
В. Образцова. 1912 р.

25 квітня 1913 року полум'яне серце неповторного майстра слова перестало битися. Поховали М.М.Коцюбинського на Болдиній горі у Чернігові, улюбленому місці його щоденних прогулянок. На могилі встановлено пам'ятник письменнику.

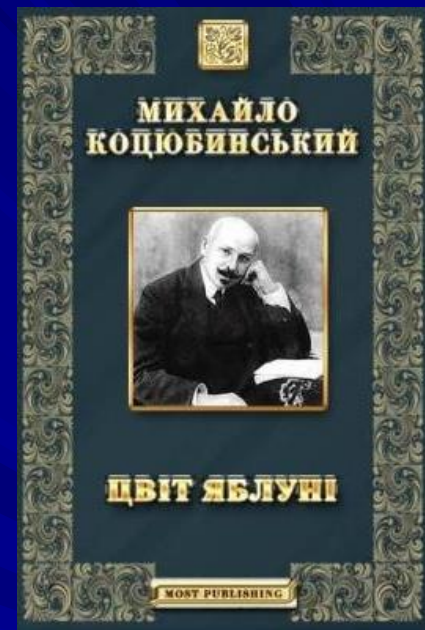
Музей-садиба М.М.Коцюбинського у м. Вінниці

Пам'ятник М.Коцюбинському у Вінниці

Видатний український письменник Михайло Михайлович Коцюбинський ще за життя здобув широке визнання: твори його перекладалися російською, польською, чеською, німецькою, шведською та іншими мовами, про нього багато писали європейські дослідники і журналісти. Відзначивши, що М. Коцюбинський “міг би стати окрасою будь-якої літератури”.

У творчості М. Коцюбинського відбилася ціла епоха кінця ХІХ – початку ХХ століть. Це був не тільки справжній художник-новатор, але й зовсім новий тип письменника-гуманіста.

Цікаво знати, що...

М.Коцюбинський – письменник, громадський діяч, голова Просвіти в Чернігові, один з організаторів Братства Тарасівців.

Знав 9 іноземних мов, серед яких грецька, циганська.

Його називали Сонцепоклонником і Соняхом, бо понад усе любив сонце, квіти і дітей.

На роботу ходив з неодмінною квіткою у бутоньєрці.

У своїх творах оспівував цвіт яблуні, жайворонкову пісню, дитячі очі, малював словом людську красу і біду.